

Μεταμορφώσεις

Η θεατρική ομάδα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας 'Τρίτος Όροφος' παρουσίασε στο Βόλο την παράσταση Μεταμορφώσεις (13-16/06/2024). Πρόκειται για μία διασκευή του έργου της Mary Zimmerman με έντονες επιρροές από το ομώνυμο κείμενο του Οβίδιου. Καταλήξαμε ομόφωνα σε αυτό το έργο μετά από πολύωρες συζητήσεις και συνελεύσεις της ομάδα. Έτσι, συγκροτήθηκε μία υποομάδα που ανέλαβε το ρόλο της μετάφρασης και της συγγραφικής επιμέλειας του έργου. Η διαδικασία ξεκίνησε λίγους μήνες μετά τις πλημμύρες, οπότε η ομάδα κατάφερε να βρει εναλλακτικές λύσεις για την πραγματοποίηση τόσο των προβών όσο και των παραστάσεων χάρη στην προσαρμοστικότητα της και στη συνεργασία των μελών της. Παρά τις τόσες δυσκολίες που αντιμετωπίσαμε, σε μια πόλη που είχε πληγεί από δυο συνεχόμενες κακοκαιρίες, καταφέραμε μετά από ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα προβών να ανεβάσουμε μια παράσταση που αγαπήθηκε ιδιαίτερα από το κοινό και, φυσικά, από την ίδια την ομάδα.

«Κορμιά...»

“Κορμιά, αυτά έχω στο μυαλό μου, και πως αυτά μπορούν να αλλάξουν και να πάρουν νέες μορφές. Ζητώ την βοήθεια των θεών, που ξέρουν το κόλπο: αλλάξτε με, και αφήστε με να δω το μυστικό και να μιλήσω, καλύτερα απ’ όσο εγώ γνωρίζω, για τη γέννηση του κόσμου και τη δημιουργία όλων των πραγμάτων, από την αρχή ως το τέλος”

Οι άνθρωποι ποτέ δεν ήμασταν πλάσματα σταθερά και αμετάβλητα. Η μεταμόρφωση, η αλλαγή, η προσαρμοστικότητα ήταν και είναι αναπόσπαστο μέρος της ύπαρξής μας. Και τέλος η μετουσίωση μας σε κάτι άλλο, σε κάτι που αγγίζει το θεϊκό. Κι εκεί συνδεόμαστε με το μυθικό μας κομμάτι, το “ιερό” κομμάτι μέσα μας, στη φύση, στον κόσμο. Αφήνουμε έτσι για λίγο τον ορθολογισμό στην άκρη και αντικρίζουμε το παράλογο της ζωής. Στρέφουμε τα βλέμματά μας προς τον ουρανό για να θυμηθούμε ότι είμαστε μονάχα μια μικρή κουκίδα μέσα στο απέραντο χάος.

“Είναι τυφλός (σ.σ. ο Έρως) για να δείξει πως αφαιρεί τον συνηθισμένο τρόπο που βλέπουμε τα πράγματα, την “λανθασμένη” όραση που εξαρτάται από την εξωτερική εμφάνιση των πραγμάτων”

Η ιδέα της μεταμόρφωσης του ανθρώπου υπάρχει εδώ και χιλιετίες στους μύθους διαφόρων πολιτισμών. Στη δική μας παράσταση αναφερόμαστε στους αρχαίους μύθους που ενέπνευσαν

αμέτρητους/ες συγγραφείς ανά τα χρόνια κι αποτέλεσαν πηγή εκατοντάδων ακόμη αφηγήσεων για τη ζωή, τον θάνατο και την ύπαρξή μας στον κόσμο. Εντοπίζουμε σε αυτούς τους μύθους μία πρωταρχική και άχρονη αλήθεια: την μεταβολή, τη μεταμόρφωση. Το μόνο πράγμα που δεν πρόκειται ποτέ να αλλάξει είναι η ίδια η αέναη αλλαγή. Αλλαγή της φύσης, του ανθρώπου, των συνθηκών της ζωής και της ύπαρξης. Εμείς υπάρχουμε μέσα σε ένα όλον που αλλάζει, είμαστε μέρος του, κι αλλάζουμε κι εμείς μαζί του. Μεταμορφωνόμαστε σε δέντρα, πουλιά, λουλούδια, ζώα, γινόμαστε ένα με τη φύση. Η μυθική αυτή μεταμόρφωση, είναι μία παραδοχή των ανθρώπων πως αποτελούν μέρος του περιβάλλοντός τους κι όχι κυρίαρχοι/ές του. Είμαστε η φύση.

«Μα κύριε, βρισκόμαστε σε ιερό άλσος»

“Είναι απλά ένα δέντρο που αρέσει στη θεά, αλλά ακόμη και αν ήταν η ίδια η Δήμητρα δεν δίνω δεκάρα, θα έκανα ακριβώς το ίδιο”

Ερυσίχθων

Μήπως όμως οι άνθρωποι έχουμε ξεχάσει ότι είμαστε μέρος της φύσης; Στο μύθο του Ερυσίχθωνα βλέπουμε την παρέμβαση του ανθρώπου στη φύση, μέσα από τη βεβήλωση του ιερού δέντρου της θεάς Δήμητρας, που όπως απεικονίζεται στο έργο δεν είναι απλώς ένα κούτσουρο, αλλά ένας ζωντανός οργανισμός τον οποίο ο άνθρωπος δεν υπολογίζει και, έτσι, το θυσιάζει στο βωμό του κέρδους.

Η απληστία του Ερυσίχθωνα τιμωρείται, αφού ο θνητός στο τέλος οδηγείται στην αυτοκαταστροφή. Μεταφέροντας τον μύθο στη σημερινή Ανθρωπόκαινο εποχή, παρατηρούμε τον μύθο του Ερυσίχθωνα να παίρνει σάρκα και οστά μπροστά στην αποψίλωση των δασών, στην ρύπανση του περιβάλλοντος, στην ανθρωπογενή κλιματική αλλαγή. Σύμφωνα με τον οικοφεμινισμό, η κλιματική αλλαγή είναι αποτέλεσμα του ανθρωποκεντρισμού ενός πατριαρχικού κόσμου που βλέπει τη φύση και τις γυναίκες ως αναλώσιμες. Οι γυναίκες παρουσιάζονται ιστορικά αλλά και μυθολογικά ως προστάτιδες της φύσης ή ως η ενσάρκωσή της. Στην ελληνική μυθολογία χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της Γαίας, της θεάς Δήμητρας όπως φάνηκε στον παραπάνω μύθο, της Περσεφόνης αλλά και μικρότερων θεοτήτων-προστάτιδων όπως οι Ορειάδες και οι Νηρηίδες. Ούσα προστάτιδα της φύσης η γυναίκα είναι το πρώτο θύμα της ανδρικής κυριαρχίας και συγχρόνως της οικολογικής καταστροφής. Βλέπουμε έτσι στον Ερυσίχθωνα την απαξίωση και την βία κατά της φύσης και της γυναίκας-θεάς που την προστατεύει. Ο άπληστος και αλαζόνας άντρας εισβάλλει στο ιερό οικοσύστημα και το διαλύει.

Η βίαιη εισβολή σε ένα προστατευόμενο οικοσύστημα παραλληλίζεται με την ανδρική κυριαρχία πάνω στο γυναικείο σώμα. Αν και παρουσιάζονται ως προστάτιδες της φύσης, οι γυναίκες στην αρχαιοελληνική μυθολογία αλλά και στην λατινική λογοτεχνία αρκετά συχνά αναπαρίστανται ως τέρατα και μάγισσες όταν διαταράσσουν την ανδρική τάξη πραγμάτων. Η Μήδεια, η Μέδουσα, οι Αμαζόνες, δαιμονοποιήθηκαν ως πανούργες μάγισσες ή τέρατα επειδή αντιστάθηκαν στην πατριαρχική εξουσία και υπερασπίστηκαν τα οικοσυστήματά τους.

Βυθίστηκε μέσα στην εαυτή της

“Δεν ήταν πλέον εκείνη η γυναίκα με τα καστανά μάτια που κάποτε είχαν αντηχήσει μέσα από τα τραγούδια του ποιητή, δεν ήταν πια ιδιοκτησία εκείνου του άντρα”

Στις Μεταμορφώσεις προσπαθούμε μέσα από τη διττή προσέγγιση του μύθου του Ορφέα και της Ευρυδίκης να ορατοποιήσουμε τη γυναικεία/θηλυκή παρουσία και την πολυπλοκότητα των ηρωίδων του. Στο έργο παρουσιάζονται δύο εκδοχές του μύθου: η πρώτη είναι του Οβίδιου, όπου ο Ορφέας αναζητά την Ευρυδίκη στον Κάτω Κόσμο και βλέπουμε τον μύθο μέσα από τη δική του οπτική. Ο Ορφέας συνάπτει μια συμφωνία με τον Άδη και την Περσεφόνη, μια συμφωνία για την οποία η Ευρυδίκη δεν έχει κανένα λόγο. Αντιθέτως, αποτελεί ένα προϊόν συναλλαγής και συνεχίζει έτσι να είναι ιδιοκτησία του άντρα της, ακόμα και μετά το γάμο τους. Εκείνος είναι ο «σπουδαιότερος μουσικός όλων των εποχών» ενώ εκείνη απλώς η «νύφη του». Ο Ορφέας στην εκδοχή του Οβίδιου αναζητά την Ευρυδίκη στον Κάτω Κόσμο και έτσι δεν την αφήνει μόνη ούτε στον θάνατο, δεν την αφήνει να αναπαυθεί. Ο θάνατός της τού ανήκει. Αντιθέτως, στην εκδοχή του Ρίλκε η Ευρυδίκη έχει λόγο στο μύθο, δεν είναι απλά η σκιά του Ορφέα αλλά μια γυναίκα με τη δική της ιστορία και εμπειρία. Αγκαλιάζει τον απρόσμενο αλλά γλυκό θάνατό της, βρίσκει την πνευματική ολοκλήρωση χωρίς να έχει τον Ορφέα δίπλα της. Ο θάνατος την φέρνει σε επαφή με την εαυτή της ενώ η λήθη που τον συνοδεύει την βοηθάει να ξεχάσει την προηγούμενη ζωή της· μια ζωή που έχει ειπωθεί μόνο από το στόμα του ανδρός της. Όσο ήταν ζωντανή, η Ευρυδίκη υπήρχε μέσα από τα τραγούδια του Ορφέα. Όταν πέθανε, άρχισε να υπάρχει μέσα από την ίδια και μόνο για την ίδια. Ο θάνατος – και κατά συνέπεια ο χωρισμός της από τον Ορφέα – δεν ήταν για εκείνη το τέλος αλλά η αρχή. Ένα νέο ξεκίνημα.

Κάτι σαν επίλογος

Οι Μεταμορφώσεις μας είναι μια υπενθύμιση πως δεν ζούμε μόνο για τις εαυτές και τους εαυτούς μας· είμαστε αναπόσπαστο μέρος ενός ευρύτερου φυσικού συστήματος με το οποίο έχουμε χάσει την σύνδεση - υλικά, αλλά και πνευματικά. Πρέπει να θυμηθούμε ότι ζούμε για το σύνολο. Μια αλήθεια που έχουμε λησμονήσει προ πολλού. Ή μάλλον την αγνοούμε επιδεικτικά.

Έτσι, αναζητούμε τους αρχαίους μύθους για να θυμηθούμε ότι πριν τον ορθό λόγο οι άνθρωποι μαγεύονταν από το μεγαλείο της φύσης και του σύμπαντος και προσπαθούσαν να δώσουν νόημα στις λειτουργίες της φύσης επινοώντας θεότητες και άλλα φανταστικά πλάσματα, πράγμα που συμβαίνει και σήμερα σε πολλούς πολιτισμούς ανά τον κόσμο. Ζούμε μέσα από τους μύθους μας. Οφείλουμε λοιπόν να αγκαλιάσουμε το δέος και τον θαυμασμό που μας προκαλεί ο μύθος κι έτσι να ξεφορτωθούμε μια και καλή αυτή την ιδέα της "ανάπτυξης" και του "εκσυγχρονισμού" που μας απομακρύνει από τη φυσική μας υπόσταση. Οι μύθοι είναι εδώ όχι για να μας απομακρύνουν από την πραγματικότητα αλλά για να μας προσγειώσουν και να μας δείξουν το κοινό μεταξύ παρελθόντος και

παρόντος· τη γέννηση, τη ζωή, τον έρωτα, τον θάνατο. Στοιχεία που μοιράζονται οι θνητοί σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

“Λέγεται ότι ο μύθος είναι ένα δημόσιο όνειρο, τα όνειρα είναι ιδιωτικοί μύθοι. Δυστυχώς, δίνουμε πενιχρή προσοχή στο μυθικό μας κομμάτι αυτές τις μέρες. Ως αποτέλεσμα, πολλά μας ξεφεύγουν και δεν κατανοούμε πλέον τις δικές μας πράξεις. Οπότε, παραμένει σημαντικό και ωφέλιμο να μιλάμε όχι μόνο για τα λογικά και ευκόλως εννοούμενα, αλλά επίσης για πράγματα μυστήρια και αινιγματικά: το παράλογο και το διαφορούμενο. Να μιλάμε τόσο ιδιωτικά όσο και δημόσια”

Συντελεστές της παράστασης

Εμπύχωση - Σκηνοθεσία: Μαρία Καραζάνου

Μετάφραση - Διασκευή: Α. Θεοδώρου, Β. Παπαλεξανδρή, Α. Κουλιανού, Δ. Μασκλαβάνου, Ε. Μπέκου, Ι. Πατρικάκη, Κ. Τζούδα, Ξ. Καραγέωργου, Φ. Τσακμάκη, Ε. Τιλσίζογλου

Μουσική Σύνθεση & Επιμέλεια: Γιάννης Λιόλιος

Φώτα & Ήχος: Τάσος Κουλούρης

Σκηνογραφία: Μ. Κουσερή, Γ. Γάκης

Ενδυματολόγοι: Μ. Αλεξάνδρου, Μ. Ασημακοπούλου, Γ. Μοροχλιάδου, Π. Παρασκευόπουλος

Βοηθός Σκηνοθέτιδος: Μαρίνα Κουσερή

Έπαιξαν: Ε. Αυτζή, Γ. Αγκρόκωστας, Ε. Γουβίτσας, Θ. Γρηγορίου, Α. Θεοδώρου, Ξ. Καραγέωργου, Α. Κατσιμίχας, Λ. Κοέν, Ζ. Κοτοπούλη, Α. Κουλιανού, Χ. Κουρέας, Κ. Κρυσταλλίδη, Χ. Κωνσταντοπούλου, Μ. Μαρκάδα, Δ. Μασκλαβάνου, Ε. Μαστοράκη, Ε. Μπέκου, Ν. Νεστοροπούλου, Σ. Παπαδημητρίου, Θ. Παπαδήμος, Β. Παπαλεξανδρή, Ι. Πατρικάκη, Κ. Τζούδα, Ε. Τιλσίζογλου, Φ. Τσακμάκη

Η Αγγελική Κουλιανού & Ελένη-Μαρία Μπέκου είναι μέλη της θεατρικής ομάδας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας ‘Τρίτος Όροφος’